

International Conference on Linguistics, Literature And Translation

International Conference on Linguistics, Literature And Translation - double-blind peer-reviewed, monthly, open-access proceeding published to get excellence on Research and Development. It publishes high-quality articles across the breadth of linguistics, literature and translation research. With its uniquely broad coverage, all articles are free to access across the globe, allowing authors to share their research and maximise its impact. The boletin on Linguistics, Literature And Translation is led by expert international editorial board members who take an objective approach to peer review, ensuring each research paper is reviewed and evaluated on its own scholarly merits and research integrity. Joining your work in the International Conference of Linguistics, Literature, and Translation means you will receive prompt and reliable publishing and a global platform for your research to reach its full potential.

Sanoat Klasterlarining Afzalliklari Va Kamchiliklarining Qiyosiy Tahlili

Sh. B. Donayev

TDTU mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya

Don mahsulotlari segmentini yanada rivojlantirish, uning barqaror o'sish sur'atlarini ta'minlash, shuningdek, raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarish orqali jahon bozoriga chiqish kabi vazifalarni amalga oshirishda taklif etilgan chora-tadbirlar korxona darajasida bo'lib, fikrimizcha, sohaning keng qamrovli rivoji uchun kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish zarur.

Kalit so'zlar: Sanoat klasterlari, don mahsulotlari, klaster nazariyasi, sanoat turlari.

Bunday tizimli yondashuv va uning har bir bosqichini o'z ichiga oluvchi majmuani shakllantirishda don mahsulotlari klasterini yaratish va uning iqtisodiy asoslarini sinchiklab tadqiq etish talab etiladi. Shu tufayli don mahsulotlari segmentidagi klasterizatsiya jarayonini tashkil etishdan avval uning ilmiy asoslarini o'rganish zarur deb hisobladik.

Klaster tushunchasi Garvard biznes maktabi professori Maykl Porter tomonidan "Xalqlarning raqobatbardosh ustunligi" (The Competitive Advantage of Nations) kitobida millatlar va mintaqalar raqobatbardoshligi uchun turdosh tarmoqlarning mintaqaviy klasterlarining ahamiyatini ta'kidlab o'tgandan keyin ommalasha boshladi. Shundan so'ng klaster nazariyasi iqtisodiyotning ko'pgina ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lgan tarmoqlarida joriy etishning samaradorligi tadqiq qilinib, keng ko'lamda tadqiq etib kelinmoqda¹.

Sanoat klasterining afzalliklari ma'lumot almashishni oshirish va tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishga bog'liq. Quyidagi 1-jadvalda sanoat klasterlarining afzalliklari va kamchiliklarining qiyosiy tahlilini ko'rib chiqamiz.

¹ https://www.researchgate.net/publication/238712690_Industrial_Clustering#fullTextFileContent . Murojaat sanasi Mar 10 2024].

1-jadval. Sanoat klasterlarining afzalliklari va kamchiliklarining qiyosiy tahlili²

Afzalliklar	Kamchiliklar
Ixtisoslashgan ma'lumotlar va resurslarni olish imkoniyatini oshiradi, autsorsing va vertikal integratsiyani yaxshilaydi. Bu, o'z navbatida, samaradorlikni oshiradi va innovatsiyalarni takomillashtiradi	Sanoat klasterining chegaralari aniq bo'lmagan butun sanoatga taalluqliligi va shuning uchun uni aniqlash qiyinligi skeptiklar tomonidan klaster nazariyasining salbiy jihati sifatida ko'riladi
investitsiyalar natijasida yuzaga keladigan "jamoat tovarlari"ni ko'paytiradi;	Klaster o'z ichiga butun bir tizimni jamlagani uchun uning boshqaruvi, axborot almashinuvi va resurslar taqsimotida muammolar yuzaga kelishi mumkin.
bilim va axborot yaratish qobiliyatini va oqimini yaxshilaydi;	Klaster nazariyasi ko'p funktsional ekanligi Silikon vodiysi yoki Uoll-strit kabi yetakchi namunali tarmoqlardagi keyslari bilan kuzatilishi mumkin. Biroq mahalliy sanoat rivojlanishini rag'batlantirish uchun ancha kichikroq miqyosda amalga oshirilishi maqbul hisoblanadi.
klasterning maxsus talablariga mahalliy muassasalarning javob berish qobiliyatini oshiradi;	Asosiy tadqiqotlarning aksariyati ishlab chiqarish tarmoqlariga tegishli. Klasterlash yordamida ishlab chiqarish sanoati samaradorlikni oshirishni miqdoriy o'lchashga yordam beradi. Xizmat ko'rsatish segmentida klasterlashni tashkil etish va yuritish samaradorligi hali deyarli o'rganilmagan va bu uning salbiy tomoni sifatida namoyon bo'ladi.
Iqtisodiyotni yaxshiroq tushunishga imkon beradigan ilmiy asoslarni taqdim etadi, bu esa muammolar haqida haqiqiy holatni ko'rish imkonini olib keladi	Aksariyat iqtisodchilar va siyosatchilar klaster nazariyasining asosiy g'oyalari turli o'lchamdagi va turli bozorlardagi sanoatning keng doirasiga tatbiq etilishi va shunga o'xshash foyda olishi mumkin, degan fikrga qo'shiladi.
Sanoat klasteri rahbarlarini mintaqaviy strategiyaga ham jalb qiladi, bu odatda barcha tarkibiy qismlar o'rtasida aloqa, tarmoq va takomillashtirishni o'z ichiga oladi;	Foyda va foydani o'lchashdagi qiyinchilik. sanoat klasterlarining ta'siri ham klaster nazariyasining kamchiliklari hisoblanadi. Tadqiqotchilar ushbu sohaga oid bilim va tushunchalarni oshirish uchun qattiq mehnat qilishda davom etmoqdalar
Barcha bo'linmalar bir tizimda bo'lganligi uchun rag'batlantirish va samaradorlikni boshqarishni yaxshilash imkoniyati yuqori	Sanoat klasteriga berilgan ta'riflarning noaniqligi tufayli skeptiklar uchun muammoli kategoriya sifatida baholanadi.
mahalliy jamiyatning ijtimoiy-madaniy elementlariga ishonchli munosabatlar va e'tiborni oshiradi;	
boshqaruvchilar va akademik tadqiqotchilarga iqtisodiy siyosat bo'yicha haqiqiy holat bo'yicha tajribalar va tavsiyalarni yaxshilashga imkon beradi;	

² Lines, Tracey & Monypenny, Richard. (2006). Industrial Clustering. https://www.researchgate.net/publication/238712690_Industrial_Clustering#fullTextFileContent. Murojaat sanasi Mar 11 2024].

kuchli tadqiqot bazasini ta'minlaydi	
mahalliy umumiy muammolarni hal qilishda yordam berish uchun mintaqada mavjud bo'lgan bilim fondi va inson kapitalini oshiradi	

Umumiy jihatdan, sanoat klasterlari ko'lam qamrovi, bilim almashish va bozorga kirish nuqtai nazaridan muhim afzalliklarni taklif qiladi, ammo ular muvofiqlashtirish, qaramlik va siyosatni qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq muammolarga ham duch kelishadi. Ushbu afzalliklar va cheklovlarining qiyosiy tahlili siyosatchilar, sanoat manfaatdor tomonlari va sanoat klasterlarining dinamikasini va uning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini tushunishga intilayotgan tadqiqotchilar uchun qimmatli tushunchalarni berishi mumkin.

Adabiyotlarda keltirilishicha, klasterlarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi natijasida raqobatbardoshlik 3 ta yo'nalish orqali oshirishilishi mumkin:

Ishlab chiqarishni hajmini oshirish orqali,

Innovatsiya qobiliyatini oshirish orqali;

Yangi kompaniyalarni vujudga kelishi orqali (ular innovatsiyalarni ishlab chiqish sur'atlari oshishi va klasterlarni kengayishiga yordam beradi)³.

Tadqiqotchilarning fikricha, klasterlar hamkorlikni chuqurlashtirish va gorizontal aloqalarni mustahkamlashning samarali vositasiga aylanishi va natijada Yevroosiyo makonida integratsiya jarayonlarining drayveri bo'lishi mumkin. Qo'shma loyihalarni amalga oshirish, transchegaraviy klasterlarni rivojlantirish, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimini ko'paytirish, shuningdek, xalqaro va mintaqaviy va ilg'or tajriba almashish klaster tashabbuslari sohasida integratsiyani mustahkamlashning samarali dastaklari bo'lmoqda⁴.

Sanoat klasterlarining tarkibiy tuzilishi bo'yicha qat'iy o'rnatilgan qoidalar hozircha qabul qilinmagan bo'lib, tavsiyaviy xarakterdagi tuzilmalar mavjud. Ularga ko'ra, klasterni boshqaruv tizimi bloklardan iborat bo'lib, u quyidagi tamoyillariga asoslanishi kerak:

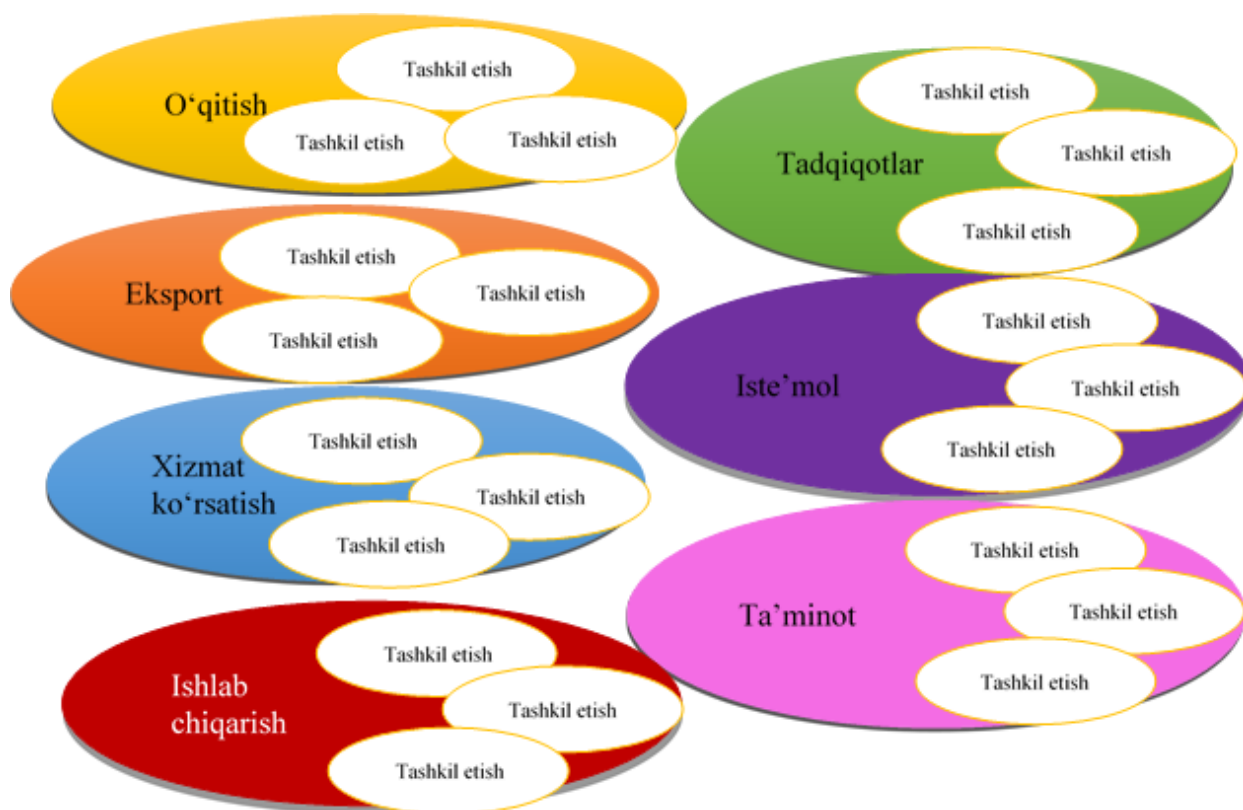
1. Boshqaruv bloki;
2. Ishlab chiqarish birlashmasi;
3. Qayta ishlash va saqlash birlashmasi;
4. Ta'lim va fan bloki⁵.

Shuningdek, tadqiqotchilar tomonidan sanoat klasterlarining universal komponent-elementar tarkibi shakllantirilgan bo'lib, u 7 ta qismni o'z ichiga oladi. Har bir bo'g'in boshqalari bilan o'zaro bog'langan bo'lib, ular o'rtasida doimiy aloqa sodir bo'ladi (2-rasm).

³ Porter M., Clusters and Competition, New agendas for Companies, Governments and Institutions. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=2cbe5b01c61edee8dc7cd97fdeb8b7bf9ed3a117> Murojaat sanasi 12.03.2024

⁴ СОСТОЯНИЕ КЛАСТЕРНОГО РАЗВИТИЯ В ГОСУДАРСТВАХ – УЧАСТНИКАХ ЕАБР. 2019. https://eabr.org/upload/iblock/cac/EABR_Clusters_07_2019.pdf Murojaat sanasi 12.03.2024

⁵ I Generalov et al 2020 IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. **421** 032018 <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/421/3/032018> Murojaat sanasi 26.03.2024

2-rasm. Sanoat klasterlarining universal komponent-element tarkibi

Manba: Boush G.D.. Формирование и развитие промышленных кластеров: теория и методология. Iqt.fan.dokt.dissert. avtoreferati, 21-bet.

Asosan rivojlangan xorijiy davlatlardagi don mahsulotlari segmentini o'ziga xos tarafi shundaki, u doimo davlat himoyasi ostida bo'lib, turli davlat dasturlari va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari don mahsulotlari segmentiga xos bo'lgan ko'plab muammolarni hal qilish imkonini beradi. Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida fermerlar barcha moliyaviy xarajatlarining 20-40 foizini qoplanishi ko'rinishida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadi. Asosan, moliyaviy yordam ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish uchun sharoit yaratishga, innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilishga, ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning nav sifatini oshirish, seleksiya ishlarini olib borishga, ayrim turdagi mahsulotlarni ishlab chiqarishni cheklash (ortiqcha ishlab chiqarishni oldini olish uchun kompensatsiya maqsadlari uchun ajratiladi. Rivojlangan mamlakatlarda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash shakllari juda xilma-xil bo'lib, fermerlar hayotining turli tomonlarini qamrab oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boush G.D.. Формирование и развитие промышленных кластеров: теория и методология. Iqt.fan.dokt.dissert. avtoreferati, 21-bet.
2. Porter M., Clusters and Competition, New agendas for Companies, Governments and Institutions.
<https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=2cbe5b01c61edee8dc7cd97fdeb8b7bf9ed3a117> Murojaat sanasi 12.03.2024
3. СОСТОЯНИЕ КЛАСТЕРНОГО РАЗВИТИЯ В ГОСУДАРСТВАХ – УЧАСТНИКАХ ЕАБР. 2019. https://eabr.org/upload/iblock/ccca/EABR_Clusters_07_2019.pdf Murojaat sanasi 12.03.2024
4. I Generalov et al 2020 IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 421 032018
<https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/421/3/032018> Murojaat sanasi 26.03.2024

5. https://www.researchgate.net/publication/238712690_Industrial_Clustering#fullTextFileContent . Murojaat sanasi Mar 10 2024].
6. Lines, Tracey & Monypenny, Richard. (2006). Industrial Clustering. https://www.researchgate.net/publication/238712690_Industrial_Clustering#fullTextFileContent. Murojaat sanasi Mar 11 2024].